

ЮРИЙ ТИНЯНОВ
МАЛОЛЕТНИЯТ
ВИТУШИШНИКОВ

Превод от руски: Борис Мисирков, —

chitanka.info

1

Нощта бе прекарана неспокойно. На два пъти се надига и обхожда стаята със строг поглед, Подир туй бе произнесено: „Такива ми ти работи“ — зави се с бойния шинел и веднага заспа.

Той лежеше на тесен походен креват. Поход нямаше, но понякога по вечерно време той се уединяваше в „походната“ стая, в бойния си кабинет, и преспиваше там, завит с прост сив шинел.

Забелязано бе, че такива уединявания обикновено стават след дни, когато се е преуморил от семейните и държавните работи.

Вчерашният ден беше тъкмо такъв: Варвара Аркадиевна Нелидова отлъчи императора от ложето си.

След като изкарваше нощта на бойното легло, той обикновено се събуждаше изпълнен с решителност. Винаги се измиваше със студена „войнишка“ вода, разтриваше мускулите си и няколко секунди гладеше мястото, под което трябваше да се намира гръдокоремната преграда. Предложение на лейбмедика Манд за сваляне на излишното. След това се обличаше бързо и се явяваше внезапно.

Тъй стана и сега. Закуската мина превъзходно. Той прегърна нейно престолонаследника и му направи комплимент. След това отиде в телеграфната стая — преди една година първият електромагнетичен телеграф бе прокаран от неговия зимен дворец до трите нужни му лица: шефа на жандармите Орлов, главноуправляващия инженерията Клайнмихел и придворната дама Нелидова, която живееше на „Фонтанка“. Изобретение на научния сътрудник на III отделение барон Шилинг фон Капцад. Тъй като не му допадаше обикновената азбука, той предпочиташе своята собствена система от шифри — *la système Nicolas* [Система Николай (фр.)]. Изгони навън телеграфния офицер и лично изпрати на придворната дама Нелидова специалната дума, означаваща:

— *Varbe*. [Варвара (фр.)]

Въпреки че депешата почти с положителност бе стигнала до местоназначението си, отговор не се получи.

Беше повторено:

— Barbe.

Подир това, припряно и огорчено, веднага последва:

— Още ли ми се сърдите? Скоро електромагнетичният апарат
прие отговора:

— Ваше величество...

Обикновено за по-кратко се употребяваше: Sire — господарю.

— ... разрешете...

Императорът с дълъг молив в ръката дешифрираше значението
на думите.

— ... да изляза в оставка...

Той остави молива.

Лека въздишка, той се намръщи и за тоя ден с телеграмите бе
приключено.

После идваше ред на появяването му и на аудиенциите по
различни въпроси.

2

Причината за скарването им беше следната.

Бидейки образец и представлявайки поради самото си положение образец, императорът желаше само едно: да е заобиколен от образци. Варенка Нелидова беше не само снажна и с правилни черти, но в нея императорът един вид черпеше увереност в това, колко се е развило и отишло с гигантски крачки напред всичко наоколо. Тя беше племенничка на любимката на баща му, също придворна дама Нелидова — което като човек напълно го оправдаваше, — а от друга страна, за отминалата епоха се получаваше неизгодно сравнение. Другата беше дребничка, черноочка и грозна, способна да противоречи. Неговата притежава великолепно спокоен ръст, бледа мраморност на крайниците и оназ умалена спрямо тялото глава, в която императорът съзираше проява и залог за порода.

Преди няколко дена, по време на обичайното си представяне на императора, тя неочаквано скри лице на гърдите му и заяви, че е заченала. Това беше колкото семеен, толкова и държавен въпрос.

Като човек императорът бе приятно изненадан. През деня той особено милостиво се шегуваше, с лекота подписа, държавния баланс, внезапно награди с орден „Св. Екатерина“ кавалерствената дама Клайнмихел (роднина) и всичко му идеше отръки. След това обмисли бъдещия герб и някои мероприятия. За герба намисли — овален небесносин фон и три златни рибки. Титлата: херцог или по-долу — граф. Фамилното име още не беше избрал, но се спря на три: Николаев, Романовски, Нелидовски. Че може да е дъщеря, от женски пол, не му мина през ум. След това обмисли поведението на майката. Тя трябваше да се разхожда всеки ден из Аполоновата зала или из Ермитажа най-малко по един час. Заобиколена отвсякъде със статуи, виждайки наоколо си мраморни торсове и колони, представлявайки самата по такъв начин център на изяществото, младата майка може да произведе само нещо изящно.

Но след това императорът малко се поувлече. Понеже нея вечер си мислеше изключително за въпроси, свързани с жената и нейното предназначение, той живо си представи цялото събитие и ясно видя следната сцена; как за пръв път приветствува младенеца.

Розовият младенец лежи на ръцете на дойката и той по простонароден руски обичай слага до него на възглавницата „дара“, малък свитък — герба и т. н.

На ръцете на елегантна дойка. И се намръщи: неусетно, може би мимоходом му дойдоха на ум униформените рокли на придворните дами. С женските униформи работата не мина както трябва и стана повод за големи одумки. Тогава именно неочаквано си помисли за униформа за дойките. И чак се зачуди: дойките и на най-висшите длъжности нямаха никаква униформа. Пълна бъркотия — та чак до невъзможните блузки без копчета и касинки. Още на другия ден спомена за това на Клайнмихел: да покани художници, а те да нахвърлят проект. Клайнмихел се разпореди бързо. След два дена художниците представиха проектите си.

На главата — извезана диадема, обхванала гладко сресаната коса; отзад с фльонга, двата края на която могат да висят произволно ниско. Сукман с ширити. Ръкавите тигелирани.

Художниците гарантираха, че една пълна дойка с тази униформа с широките и същевременно стройни маси на корпуса си ще засенчи когото и да било.

Униформата предизвика одобрението на императора, който заповяда само да се вземат мерки за въвеждането на по-резки разлики от парадния, а също и от простонародния костюм на придворните дами. И пак тя предизвика скарването.

На Варенка Нелидова неочаквано започнаха да ѝ поднасят поздравления и работата се разчу.

Униформата за дойки временно е тикната под миндера, но охлаждането трае вече трети ден.

3

На минаване през Аполоновата зала, той за миг зърна в едно огледало себе си, а отзад копието на Феб, и неволно се поспря — бе почувствувал тъжното си величие: императорът, току-що получил горчив отговор на чувствата си, отива в Георгиевската зала да даде аудиенция на своите воители. И в Георгиевската зала веднага прие тази осанка: по-стар от всеки друг път, много преживял, императорът приема парада на старите воители.

Представяха му се старослужещи офицери от жандармския корпус. Императорът спря поглед на най-стария от тях. Беше си спомнил, че и друг път го е виждал.

— Ние май вече сме се срещали някъде? — каза той тъжно.

— Тъй вярно, ваше величество, имал съм това щастие. Разрешете да изляза в оставка — каза старецът, просълзен.

— Не бързай, стари ми... драбанте [Драбанти — дворцовата гвардия.] — каза императорът, — заедно ще излезем в оставка.

Всички трепнаха.

Императорът беше намислил да каже: стари ми другарю, но абсолютно не си спомняше къде е виждал жандарма и затова каза: стари ми драбанте. И за оставката.

Когато видя, че всички се просълзиха, остана доволен.

— Навиквайте да правите добрини — каза той. Аудиенцията приключи.

4

На двама войници от карабинерната рота на Егерския полк им се допи. След десетгодишна вярна служба тези двама войници, съседни по нар, само веднъж наказвани, но гледани с добро око, едновременно усетиха, че им се пие водка. През нощта, както се въртяха от съклет под завивките, те си споделиха това. Начинанието беше опасно.

— Рикс — каза по-възрастният и усети сърбеж между плешките.

Казармата се намираше на едно от потулените места, каквито в Петербург имаше много: на десет минути пеш бяха министерствата, Нева, мостът, който свързваше Петербургската част с Василевския остров, значителните и важни постройки; но наоколо имаше голи и черни градини, едно дюкянче за тютюн, старопиталище, в което се виждаха бодри инвалиди, а оттам нататък — съвсем прозрачен, белезникав пущинак. По посока към министерствата се намираше кръчмата. По-възрастният войник работеше в полковата шивалня и можеше да се измъкне, ако се вреди да пренася нещо или да изпълни някоя заръка. Ставаше дума за втория. Но и вторият имаше надежда: него го използваше по обуцарска линия ротният командир и можеше да се случи тъй, че да бъде повикан в квартирата му да вземе мярка от крака на съпругата на ротния командир.

— Рикс — каза обуцарят, — без рикс не може.

Но първият беше угрижен. Той се съмняваше. В полка войниците нямаха излишно време, което да се чудят за какво да употребят, а излишното време, останало от строевата служба, от шивашката и обуцарската работа, от чистенето на екипировката, катарамите, и т.н., се запълваше с детски игри. А ако се случеше нарушение, командирът третираше войниците като хора на съвсем друга, зряла възраст. Изключение се правеше и по празниците — отпущаше се по осминка водка, която се наричаше „първак“ и „върл първак“, а осминката — „чашка“; пак тогаз, по празниците, на момчетата се разрешаваше да ходят „по жени“, на което в полка му викаха освен туй „паша“ и „да

слушаш как расте тревата“. Болните и наказаните войници киснеха в лазарета.

Него ден заранта и на двамата войници им провървя.

След като излязоха през казармената порта, всеки по служебна работа, те тръгнаха в различни посоки, единият почака другия, и когато след малко пак се събраха, изпъчиха се, влязоха в крак и поеха към кръчмата с маршова стъпка.

Беше един часът подир обед.

5

Принуден да вниква във всички страни на подведомствения му живот, императорът след кратка почивка прие главноуправляващия транспорта, съобщенията и обществените сгради, генерал-адютант Клайнмихел.

Нисък на ръст, много набит, с червеникави, малко по-дебели, отколкото на императора, мустаци, граф Пьотр Андреевич Клайнмихел беше сложна натура. В процеса на управлението не обичаше да слага подписа си на книга, а въпросите решаваше по лична уговорка и чрез устни разпореждания. За по-бързо сумите се пресмятаха веднага, на място, пред самото заинтересовано лице. Благодарение на многократните си премествания от един висок пост на друг беше получил пъстро образование. Девизът му бе: усърдието превъзмогва всичко. Макар че беше дебел, рижав и мустакат, имаше нежна моминска кожа. Когато минаваше пред строя на подчинените си, им говореше със звънлив глас и не се туткаше. В случай на провинение си позволяваше интимности: удряше с молив по носа. Но беше и откровен. По време на докладите открито наричаше например министъра на финансите Вронченко „говедо“. Споменеше ли се това име, той веднага заявяваше: „Говедо!“ — и преставаше да слуша доклада. Но трепереше като ученичка, щом усетеше приближаването на императора. Щом влезеше в кабинета му, той се смаляваше, пребледняваше, мустаците му клюмваха, той видимо се топеше. Говореше с прегракнал страстен шепот, а когато се добереше до обикновен глас, зазвучаваше тънък, детски дискант. Близостта на императора оказваше върху Клайнмихел чисто физиологично въздействие: когато императорът се сърдеше, на генерала започваше да му се повдига. Той се дръпваше в някой ъгъл и известно време с голяма мъка сдържаше спазмите си. Императорът знаеше за тази му слабост и я уважаваше.

— Ти си си виновен — казваше той на генерала, когато го видеше да се смуцава.

Същевременно тази слабост беше силата на генерал-адютант Клайнмихел. Тя вътрешно го подстрекаваше бързо да изпълнява заповедите по строителството, а от друга страна, доказваше пълното му степване пред волята на неговия господар.

Постепенно той се научи да избягва гнева. В качеството си на дежурен генерал той всяка заран се явяваше с извънреден доклад в двореца. Конете му бяха бързи както на никого друго, което според него беше необходимо за началника на транспорта и съобщенията. „Пух и прах!“ — такава беше обичайната му заръка на кочияша.

Точно в дванайсет часа той пристигна в двореца, с него в шейната беше и черната му, масивна като ковчег чанта.

Със ситни крачки, запъхтян, с безгрижие, изписано на розовото му лице, той влезе при императора и пребледня на прага.

Тракна с токове и шпорите му издадоха тих звън. Произнесе поздрава. Веднага започна да вади от чантата си разни предмети — и много бързо нареди пред императора жълт шнур за обточване, пет мостри от тъмнозелен мундирен плат с различни нюанси, малка, нарочно изработена за модел фуражчица на пътното ведомство и тенекиена, добре затваряща се кутийка с черна боя.

Това бяха мострите.

Императорът ги погледна с непредубедено око; взе от масата шнура, изгледа графа, намота мострата около показалците си. Генералът издържа погледа. Императорът дръпна шнура с все сила. Шнурът издържа изпитанието. Императорът надигна капака на тенекиената кутийка, помириса я и попита гнусливо:

— Какво е туй?

— Боята, която се предлага за будките, ваше величество.

Императорът я помириса още веднъж и я отмести настрана.

— Пригответе ли новата калкулация?

— Пригответе я, ваше величество.

— Колко?

— Петдесет и седем милиона, ваше величество.

— Четирийсет и пет и нито половин дума повече. На мен парите не ми падат от небето.

Ставаше дума за проектобюджета по новата Николаева железопътна линия. Първоначалната калкулация беше отхвърлена. А

работата изобщо си вървеше и на предприемачите се плащаше по ориентировъчни цени.

Императорът погледна Клайнмихел втренчено.

— Ще заповядам инженерите да станат честни — каза той. — Онези стълбове сложени ли са?

От сградата на митническото ведомство успоредно на Нева имаше стълбове само откъм едната страна. Откъм кея направо се излизаше на студения невски гранит. Тъй като се стремеше към симетрия не само във вътрешните въпроси на държавата, но и във външната уредба на столицата, негово величество пътем беше обърнал вниманието на генерала на това.

— Сложени са, ваше величество — тъжно отговори генералът.

Негово величество посочи шнура, фуражчицата и кутийката.

— Прибери си ги.

Аудиенцията беше приключена.

6

Щом излезе от двореца, граф Клайнмихел се качи на шейната си и викна с отчаян глас на опитния кочияш:

— Бързай, говедо! Към управлението! Пух и прах!

Трима офицери, които си вървяха по Невския проспект, застанаха мирно и му изкозируваха. Чиновниците от чуждите ведомства сваляха фуражки. По скоростта на шейната всички се досетиха, че хвърчи граф Клайнмихел по спешна работа.

Той се завтече към кабинета си, без да погледне никого.

— Да дойде говедото Игнатов — каза той.

Говедото Игнатов, статски съветник, се яви.

— Стълбовете! Къде е Еремеев? Пожарникаря! Пожарникаря! — викаше генералът.

„Пожарникаря“ беше прякорът на статски съветник Еремеев, надзорника на уличното благоустройство, лепнат му по неизвестни причини.

Работата се обясняваше така: генерал-адютант Клайнмихел беше забравил да даде нареждане за стълбовете.

Усещайки в устата си сладък вкус — предвестие за повдигането, — генерал Клайнмихел се разпореждаше. Оказа се, че стълбовете са готови, но още не били сложени. След пет минути рота строително-инженерни войници отиде да ги слага. През пет минути пристигаха да рапортуват лица от външното отделение на полицията. Те рапортуваха, че всичко е наред; на мястото, където се извършва работата, нищо особено не е станало. Отмалявайки, генералът ходеше из кабинета си и все по-рядко викаше с прегракнал глас:

— Ще им заповядам да станат честни! След четвърт час стълбовете бяха сложени според установения ред, а следите от неотдавнашното им побиване — затулени с чакъл, доколкото това бе възможно. Императорът не бил забелязан на местоизвършването на работата.

Генерал Клайнмихел се отпусна на едно кресло.

— Пух и прах — каза той.

Именно тая заран, повече от всеки друг път, императорът изпитваше необходимост от държавническа дейност. Мострите, включително и малката фуражчица, не го задоволиха. Нито една минута не биваше да отиде на вятъра. Дали да не се отбие при вдовицата на командира на Измайловския полк и да каже на смаяната слугиня:

— Докладвай: дошъл е генерал Романов...

Само че номерът е стар и не бива да се повтаря повече от веднъж. Може да направи извънреден преглед на Преображенския полк. Да ревизира внезапно конезавода. Да поиска изработения от Дестрем план на новия кронщадски форт. Да се заеме с делото за откриване на годеница от страна на поручик Матвей Глинка.

Заповяда да впрегнат конете и потегли да ревизира внезапно С.-Петербургската митница.

Той прекрасно познаваше града като стратегически пункт. От времето, когато в града станаха неприятни безредици при неговото възкачване на престола, той бе свикнал различно да се отнася към частите на града. Така например не обичаше улица „Горохова“, не минаваше по Екатеринхофския проспект и винаги подозираше Петербургската част. Но макар че прекрасно познаваше плана на столицата си, когато минаваше през нея понякога изпитваше учудване: улиците с грубите си махленски очертания, гъмжещи от случайна тълпа и зяпачи, толкова малко приличаха на план. Поради туй обичаше познатите си места — „Милионна“, правилния Невски проспект, армейското, подредено Марсово поле.

С Василевския остров се примиряваше заради германския му и весел вид — там живееха предимно фурнаджии и аптекари. Той помнеше водевила в театъра на Александрина от онзи, как му беше името... Каратигин, където много смешно се изобразяваше един германец, който пееше за кварталния надзирател:

По рамото ме той потрополи.

Тогава той каза на Каратигин: никак не е зле.

— Хубави водевили се играят сега в театъра. Но човек трябва да си отваря очите.

А до митницата ще се повози по Невския проспект.

Онези двама офицери там се стесняват и не са достатъчно чевръсти.

Минувачите застават мирно, кланят се. Свободно, свободно, господа.

Ах, каква хубост! — тънка в кръста и сигурно е розова... Охо!

Превъзходен студ. Моят климат е хубав. Движението по Невския проспект е отишло далеч, далеч напред. Linden [Unter den Linden (нем.) — буквално „Под липите“ — една от главните улици на Берлин.] в Берлин по-широка ли е? Не, не е по-широка. Фридрих е безспорен глупак, жал ми е за него.

Поклони; чий беше тоя кон? Май че на Жадимировски?

Твърде свободно са взели да пишат табелите. Какво значи: „Le dernier cri de Paris. Modes“ [„Последния вик на Париж. Моди“ (фр.)]. Глупост! Трябва да им кажа!

Май че е литератор... Сологуб... На маскарада у Елена Павловна ли съм го виждал? Къде ли да го дяна? На служба, на служба, господа!

Край Покрития базар стана неприлично оживление, чак се забравят. Опомниха се най-сетне. А тоя изобщо не се покланя. Цивилен и мерзавец, кой ли ще да е? Поклони, поклони, свободно, господа.

Неприлично е това... пръхтене, cette petarde [Тази пукотевица (фр.)] на конете — и... фъшкиите!

— Яков! Да ги храниш с очистен овес! Толкоз пъти съм ти казвал!

Колко глупави са тези хора. Боже! Това е дявол знае какво!

Трябва по-изкъсо да се държат тия... чирачета. Какво значи чираче? Чирачетата от дюкяните не бива да тичат, а трябва да се движат вървешком.

Поклони, застават мирно.

А оная... ей там... какви форми! Свободно, свободно, миличка!

Когато шейната тръгна по моста, той се убеди в гланца на парапета. Хем евтино, хем красиво. Аз какво казвах на Клайнмихел! Поводите, въздухът. Картина! Какво безкрайно приятно свирене издава

шейната, когато върви. Канкрин е категоричен глупак. Няма начин финансите да са зле. А ей ги и стълбовете... Стърчат. Заповядах и стълбовете стърчат. Със стълбове е по-хубаво. Цялата работа е да се вземе страхът на тия господинчовци. Вие ще ми дадете сметка, господа! На никого, на никого не може да се има вяра. Глупакът Фридрих веднъж се довери — и aufwiedersehen [Довиждане (нем.)]. — Стоп.

Митницата.

8

Той забеляза как се олюля дебелият портиер и как из един път избеляха и помръкнаха очите му в мига преди тялото му да се пречупи напред в поклон. И той встъпи в сградата.

Той обичаше внезапното спадане на шума, отчаяното шепнене на някого си и след това, отведнъж, тишината. И се появява — той.

Окото му забелязваше всичко — писарят до масичката изведнъж се прекръсти така, като че ли опипваше едно от копчетата си.

Високо отдаде заповед:

— Продължавай да работиш!

Правеше се обичаен оглед на вещи и колкото по-обикновени бяха вещите, толкова по-ясно се чувствуваше значението на събитието. Неговото присъствие придаваше смисъл на всички оглеждани вещи, дори на нищожните; произнасяха се наименованията. Той застана до теглилката.

— ... златен дамски, с хоризонтален ход, женевски...

— Водевил-Канонес — пури — сандъчета: две; Дос-Амигос-Трабуко — сандъчета: едно; Водевил-Роял...

— Рококо супени лъжици: дванайсет; ренесанс чиренчета: дванайсет...

— Книги немски, за книжарницата на Андрей Иванов.

— Да се разпечата.

Книгите му се сториха долнопробни. Отдели от тях две неприлични. „Кацениямер“ — сборник мръсни вицове с изображения на жени, изпод полите на които се виждаха чорапите, и „Картеншпил“ — ръководство за печелене. Картоиграчеството напоследък много се беше разпространило и това сериозно го тревожеше. Преводът на съчинението на Александър Дюма „Графиня Берта“ бе отделен заради непотребността му.

Неусетно огледът на вещите го увлече. Отнапред му беше ясно, че във всяка пристигаща партида стоки има злонамерени вещи. И той

ги причакваше. Но едновременно с това съществуваше и пълна неизвестност: ами ако за проклетия нищо такова не изскочи?

— Свещници кабинетни за пътешествие, броя: два.

— Свещници големи...

— Кутии за пури, бръснарски несесери различна големина, броя: десет...

— Машинка за език...

Той стоеше.

Огледът продължаваше; разковаваха се сандъци, вещите се измъкваха.

Останаха само два сандъка, големи и хубави на вид.

— Експедицион официел [*Expédition officielle* (фр.) — служебна пратка; експедиция — пощенско отделение.] — тихо каза митничарят.

Сандъците с такъв надпис се изпращаха за министерствата и посолствата и не подлежеха на отваряне.

Той погледна над главите на длъжностните лица, безстрастно.

— *Expédition* сте вие, аз съм *officielle*. Да се отворят.

През залата премина лека въздишка. Започна се отварянето на пратка, която дълги години се пропускаше безмълвно от лицата от митническото ведомство, понеже те нямаха право да се интересуват от съдържанието.

— Да се огледа и изброи.

И взе, че стана събитие, непредвидено дори и от императора.

— Долни ризи женски, копринени, броя: двацет — каза чиновникът.

— Юргани памучни, с копринено лице, с ресни, броя: пет...

— Платно батистено, манифактур Жирард, топа: десет...

— Огледала филигранни...

Втурнаха се към сандъка да проверят адреса — излезе редовен: товарът е държавен, *expedition officielle*. И още нещо, което преди това в бързината не бяха прочели: за шефа на самостоятелния жандармски корпус граф Орлов.

— Чорапи женски копринени, чифта: двацет...

Императорът стоеше, донякъде сащисан. Внезапно прекъсна изброяването с махване на ръка.

— Да му се закарат в къщи — каза той. На застаналия най-близо до него чиновник май му се счу и: „Гадина!“ — но чиновникът не

посмя да чуе както трябва и чак до смъртта си пази спомена, че императорът е казал съвсем не „гадина“, а „роднини“, искайки по този начин да обясни съдържанието на официалната пратка със семейните обстоятелства на шефа на жандармите граф Орлов.

И с големи крачки, издавайки звън с големите си шпори, още поизвисен на ръст, императорът се оттегли негодуващ, след като огледа всички.

9

Императорът страдаше от излишък на въображение.

Обикновено той не само се гневеше, но и на всичко отгоре си въобразяваше, че се гневи. Дори ясно виждаше отстрани цялата картина и цялото значение на своя гняв. Едновременно с това раздражителността му не беше елементарно чувство. Тъй като си съставяше определена от законните предписания представа за заобикалящото го, той негодуваше, ако го намереше инакво. Но понеже разбираше колко по-долу от него са всички заобикалящи го, всъщност нямаше нищо против това, те да си имат свои слабости.

Но случаят с граф Орлов го озадачи.

Когато тръгваше за митническото ведомство, той си мислеше, че ще открие там някоя злоупотреба, но не си представяше ясно какво именно. Той знаеше, че шефът на жандармите взема големи подкупи и дори е приписал на свое име нечии златни мини, но се помиряваше с това пред вид на големите, чисто политически размери на далаверите. Ала в случая тия юргани и двајсет броя безмитни женски долни ризи го смаяха с домашната си, така да се каже, осезателност на предмети. За какъв дявол са му тия двајсет долни ризи? Долна свинщина!

Той не обичаше да се чувствава озадачен. Ноздрите му бяха разперени. Когато излезе на съвсем опустялата улица, той стигна до ъгъла пеш. Кочияшът Яков караше с умерена стъпка подир него, спазвайки разстоянието. Преди да слезе от тротоара, за да се качи на шейната, императорът от яд ритна с бомбето на ботуша си един стълб.

Мнозина историци са отбелязвали, че има дни, когато всичко изглежда необикновено здраво по строеж и удивително натъкмено точно на мястото си, а целият ход на световната история — солиден. И, напротив, случват се дни, в които, каквото и да похванеш, все се разтуря. Стълбът, който императорът изрита с бомбето на ботуша си, защото беше в лошо настроение, внезапно се катурна. Кочияшът на капрата изохка от изненада. Улицата беше безлюдна.

— Къде е тоя мръсник Клайнмихел? — запита се императорът, загледал кочияша право в очите.

Но кочияшът Яков не беше вчерашен и на държавнически въпроси не отговаряше.

Той тихо рече, както винаги в такива случаи:

— Ъ (или дори „ъхъ“) — и поиздърпа лекичко поводите, тъй че тая дума, дори и ако се схванеше като дума, да може да бъде отнесена и към конете.

Ако тук, подръка, се беше оказал Клайнмихел, както винаги в подобни случаи, всичко щеше криво-ляво да се замаже. Генералът можеше да се оправдае с почвата или да даде под съд някоя рота от своите инженерни войници. Но в момента, имайки пред очите си Нева, наблизко построения от генерал-инженер Дестрем мост, по-нататък Петербургската част, а в краката си — стълба, императорът излъчваше гняв, който не намираше приложение.

В чисто живописно отношение лицето му с нещо, с бързото си потрепване, приличаше в такива минути на светкавицата в „Гибелта на Помпей“ от Брюлов и в „Медният змей“ от Бруни.

Той почувствува старото военно състояние, в което се намираше тогава — край Енипазар — тогава, когато военният съвет го молеше да се оттегли от бойното поле поради опасността да бъде обкръжен подобно на Петър Велики край бреговете на Прут. Пълен с горчиво съзнание, че такъв гняв се хаби на вятъра, той се качи на шейната и заповяда:

— През моста, към Петербургската част. По околния път, в обход! Шейната литна.

— Ще видим, ще видим, господа мръсници!

Беше един часът подир обед.

10

В това време обер-полицаймайсторът генерал Кокоскин, тъй като беше получил неверни донесения, че императорът се движел към Василевския остров, потегли да го пресрещне, имайки в състава си един полицаймайстор и трима членове от външното отделение на полицията. Но след като не срещна по пътя си нищо подозрително, генерал Кокоскин се разпореди все пак след четвърт час един от чиновите, поручик Кошкул 2-ри, да бъде изпратен в обход, по направление на казармите на Егерския полк, към Петербургската част.

11

Събитията се развиваха бързо.

Петербургската част, въпреки лошите си паважи и изобилието на непроходими за шейна незастроени места, имаше своите предимства: рядка заселеност, ниска етажност на къщите, която разкриваше пред окото широка перспектива, и липса на блъсканица по улиците. Управлявана от опитния кочияш, шейната хвърчеше.

Бе подплашена една водовозна кранта, която изплиска водата от бурето и насмалко не хукна презглава, скриха се две просякини, мярнаха се улични сцени из живота на простолюдието, а по-нататък се заредиха незастроени места и остана назад караулката на постовия стражар.

В това време императорът забеляза на завоя, близо до Нева, двама войници, като че ли от Егерския полк, ако се съди по униформата. Войниците бодро си вървяха на чистия зимен въздух, не чува звука на шейната и двамата едновременно се шумгнаха в ниската врата на една постройка, която по външен вид не приличаше на никоя от сградите на военното ведомство. Когато се изравни с вратата, императорът прочете на табелата: „Питейно заведение“ и досами къщата, на тарабата, тебеширен надпис: „Кръчма“.

Нямаше никакво съмнение. Двама редници от лейбгвардейския Егерски полк или във всеки случай от някой гвардейски полк, неизвестно как отлъчили се, бяха влезли в кръчмата.

Това беше нарушение, което следваше да се пресече лично.

Когато едно нарушение е започнало, но още не е извършено или поне не е стигнало до връхната си точка — дълг на командуването е да го пресече или спре.

Но ако то вече е започнало, нарушението трябва да бъде спряно в положението, в което е сварено, за да не се разпространява по-нататък.

Но тук, ако и да ставаше дума за посещение на кръчма, което току-що е започнало и във всеки случай още не е достигнало връхната си точка, обаче величеството не можеше да се задоволи само с такива

мерки. Предстоеше да се възстанови редът, да се разобличат виновниците и нещата да се върнат в същото положение, в което са се намирали преди нарушението.

Редът и разположението на пунктовете в момента бяха следните: Н — незастроеното място, К' — караулката на градския стражар, К'' — кръчмата, Ш — шейната на негово императорско величество с кочияша и със самия император, който бе спрял шейната, но още не беше слязъл от нея.

Императорът се провикна със звучен глас, като се изви към К. — караулката:

— Стражар!

В служебно време на всяка караулка се полагаха по трима стражари. Един от тях, когато му дойдеше редът, стоеше пред караулката на пост, въоръжен и облечен с пълна униформа, другият се смяташе за подчаси, а третият си почиваше.

За беля положението беше малко по-инакво: въоръженият с алебарда стражар още от заранта беше предал поста си на другия, другият си почиваше, а подчасият беше отскочил по нужда.

Положението се усложни и от това, че императорът забеляза на безлюдната дотогава улица, на доста голямо разстояние наистина, зяпачи.

Забелязваше се един равнодушен чухонец с гърне за мляко, някакви две заплеснати селянки и един съвсем млад и розов малолетен момчурляк.

— Стражар! — повтори императорът с метален глас.

В това време от групата на простолюдието неочаквано се отдели момчурлякът и се затича с бързи стъпки към шейната.

— Ощастливете ме със заповед да повикам стражаря, ваше величество — каза той доста оперено.

Императорът изяви с жест съгласието си, но същевременно толкова бързо рипна от шейната, че кочияшът не сколаса да разкопчее страничното платнище и в последния момент го разкопча случилият се там момчурляк.

12

Влезлите в питейното заведение редници от карабинерната рота се държаха като хора, които са се настроили да си починат и да си пийнат или, както се казваше в унтерофицерските среди, да гаврътнат по една.

Те учтиво си поръчаха на кръчмарката две чашки водка, а за мезе по къшей хляб, сол и солена риба.

Кръчмарката, дебела чевръста жена, започна да реже хляба грижливо, а войниците седнаха до прозорчето и аха-аха щяха да го ударят на сладка приказка. Единият от тях, както винаги в такива случаи, гледаше през запотеното прозорче, без да има кой знае какво на ум, но все пак наблюдавайки за всеки случай улицата.

Изведнъж зад прозореца, вдясно, се мярнаха: конска муцуна, лъскава юзда, кочияшки калпак и щръкна шпицът на една каска.

— Приставът! — успя да извика войникът.

13

Императорът отвори широко вратата, отиде право при тезгяха и безмълвно огледа, сякаш приравняваше с погледа си, кръчмарката, започнатото буре с бакърен кран и чинията на тезгяха с някаква храна, чието име той не знаеше. Това беше достатъчно...

Кръчмарката падна в краката на императора като ударена от куршум, пречупи снага на две, разрида се и понечи да целуне лачените ботуши с малко ходило.

— Гадина — каза императорът.

— Не ме погубвай, ти баща, ти майка — каза кръчмарката.

— Гадина — повтори императорът. — Не знаеш ли, че е забранено да се пуцат военнослужащи?

— Ама какво да ги правя пустите му проклетници — ридаше кръчмарката. — Не ме погубвай. Няма в кръчмата ми таквиз хора и не е имало.

Императорът я подритна с бомбето на ботуша си, поокопоти се малко и се огледа. Тапетите бяха или с мраморни шарки, или с натурална плесен. В стаята имаше три маси с лекедисани покривки, на стената — долнопробна картина — изобразяваща отвличане от харем, на тезгяха — армия от чашки, буре с бакърен кран, нарязан хляб и някаква храна, чието име той не знаеше.

Войници нямаше.

14

Пъргаво, целият напрегнат, момчурлякът се върна при шейната, но не свари императора там.

Тогавя погледна кочияша Яков, посочи почтително с пръст отворената врата на кръчмата и попита:

— Там ли се намира негово величество?

Предпазливият кочияш Яков насмалко не подръпна поводите и не каза: „Ъ“ или „Ъхъ“, но тъй като виждаше, от една страна, че обстоятелствата са изключителни, а от друга, че момчурлякът е още малолетен, му отговори:

— Там.

— Мога ли да запитам ваше благородие — попита момчурлякът — трябва ли да чакам негово величество тук, или да ида да му докладвам?

— Чакайте тук.

После, защото и на него му беше донякъде интересно, попита, без да извърща глава:

— Ами стражарят — ъ?

— Стражаря го е втресло и са изпратили да викат фелдшер — отговори момчурлякът.

— Ъхъ — каза кочияшът Яков. После полуизвърна глава към юношата, огледа го внимателно и кимна с глава.

— Разсъдлив сте. Благородство.

15

След като прокара повторно поглед по помещението на питейното заведение и пак не намери войниците, императорът се дръпна настрана и без да се навежда ни най-малко, надникна под масата.

Нямаше жива душа.

Тогава, напълно шашардисан, но въздържайки се от по-нататъшни разпити, той внезапно напусна заведението.

Пристигналият по това време на местопроизшествието поручик Кошкул 2-ри завари на разстояние от шейната на императора известен брой хора, императора, застанал до самата шейна, и пред него един среден на ръст момчурляк с отложена шапка, който рапортуваше нещо на императора.

Щом зърна поручик Кошкул 2-ри, негово величество го попита със забележим гняв и въодушевление:

— Кой сте?

След като поручик Кошкул 2-ри се представи, негово величество му се закани с пръст и заповяда:

— Мястото да се заварди.

Относно заобикалящото ги, засега още рядко, струпване на зяпачи императорът издаде нареждането:

— Да се спрат и разгонят.

А после, сочейки близкостоящия момчурляк, произнесе:

— Да се награди.

Случилият се на това място малолетен Витушишников помогна на негово величество да се качи на шейната.

След десет минути поручик Кошкул 2-ри можа да концентрира на местопроизшествието силен отред от външната полиция и да заварди околното пространство. Тълпата любопитни бе разпръсната. Малолетния Витушишников поручикът държа край себе си през цялото времетраене на операцията. След старателно преглеждане на местността не бе намерено нищо, с изключение на един пиян, който никога не беше постъпвал на военна служба, а се водеше в списъците на с.-петербургските латернаджии.

На самото място бе разпитана и веднага след това арестувана кръчмарката, а питейното заведение с целия намиращ се вътре инвентар заключено и запечатано с червен восък. Разпитът на кръчмарката не разясни почти нищо вследствие на силното вълнение, което я беше обзело, и на помътняването на паметта, на което тя се позоваваше. Изясни се само една любопитна подробност, която обаче поручик Кошкул 2-ри не сметна за удобно да впише в протокола.

Колчем заговореше за това, че си е загубила паметта, тя всеки път споменаваше за някакъв си „нов“.

— Откакто се изтресе новият, всичко ми изхвъркна от главата. И още веднъж:

— Още преди да дойде новият, аз им викам на тия диванета (тоест на войниците) — забранено е...

Най-сетне поручик Кошкул 2-ри се видя принуден да попита жената за кой нов говори и излезе, че тя говорела за новия пристав, който едва от вчера беше пристъпил към изпълняване на задълженията си в Петербургската част.

Понеже се заинтересува от това обстоятелство и не му беше известно приставът да е посещавал кръчмата, Кошкул 2-ри скоро си изясни, че глупачката е сметнала и продължава да смята негово императорско величество за новия пристав на Петербургската част.

Поручик Кошкул 2-ри нахока едно хубаво тъпата жена, после той самият се изплаши, прекрати разпита, арестува разпитваната, а след

това потегли с шейната заедно с момчурляка за подробен разпит в полицейското управление.

Малолетният Витушишников, живеещ на 22-ра линия на Василевския остров, син на колежки регистратор, петнайсетгодишен, даде следните показания: в качеството си на дете той се бил запътил за улица „Рибарска“, където на ъгъла до църквата „Св. Въведение“, както бил чул, имало въртележка и се извършвало срещу заплащане возене на деца.

И понеже от ранно детинство баща му го бил възпитавал в дух на особено почитание спрямо цялата августейша фамилия и у тях на стената винаги висял цветен портрет — той, минавайки през гореспоменатото място, като видял известно струпване на хора и усетил, че е станало произшествие, веднага познал венценосеца, приближил се и измолил да му се дадат нареждания. След това, когато отишъл при караулката на градските стражари, заварил стражаря много изнемощял, с подкосяващи се крака и със заплитащ се език, който му пояснил, че току-що бил изпратил подчасия я за доктор, я за липова водка — и докладвал горното.

— Все пак добре сте се договорили — с уважение каза поручикът. — Ще докладвам за вас на господин обер-полицаймайстора като за млад човек, лично известен на негово императорско величество откъм най-добрата страна. Оставам ваш покорен слуга. Недейте забравя да засвидетелствувате на баща си моята почит. Не се тревожете, до в къщи ще ви закарат с държавна шейна.

Ако поне за миг биха могли да си представят, че пред вратата на питейното заведение е спрял негово императорско величество, войниците щяха да се смутят и да загазят. Тях ги спаси, а кръчмарката я погуби единствено липсата на въображение. Щом видя шпица на каската, първият войник веднага си помисли за пристава и всички по-нататъшни действия в питейното заведение протекоха в тази именно насока и бяха продиктувани от желанието да се спасят от пристава и само от него.

Но и това беше напълно достатъчно. И двамата още в същия миг усетиха сърбеж по гърбовете от бъдещите и отчасти от досегашните удари с тояга. Докато на улицата се раздаваха призивите към стражаря, и двамата едновременно, с наведени глави, рипнаха от местата си и се шмугнаха в съседната стая, намираща се в лично ползуване на кръчмарката. Там, през задния вход, притичвайки покрай килера и отходното място, слязоха по тясната стълбичка на двора.

Кръчмата гледаше със задната си фасада към едно незастроено място и ограден двор в буквалния смисъл на думата нямаше. Стобор имаше само откъм единия фланг. Картофените обелки, яйчените черупки, една купчинка пепел и изхвърлената помия означаваша граничната линия на двора. Затова без никакви спънки, докато навън мъдруваха, войниците, приведени и прикривайки се по правилата на военните маневри, без да губят време и да вдигат шум, се изгубиха в далечината. После свиха в една пряка уличка, известно време нарочно вървяха напосоки, а след това, когато бяха вече в друг район, се разделиха и тръгнаха с делова наперена стъпка всеки по служебните си нужди. До края на живота си те запазиха спомена за това, колко хитро са се изплъзнали от пристава.

А императорът в случая бе объркан от непривичните условия на местността. Питейното заведение беше облепено с мрачни мраморни тапети, по които тук-там бе избила в голямо количество плесен. Тапетите от старост се бяха напукали и разделили на различни места и

посоки. Затова малката вратичка на дъсчената стена, която разделяше задната стая на кръчмарката от питейната зала, можа да се изплъзне от вниманието на императора.

Конят се беше запенил. Императорът измина целия път на връщане мълчешката, решително и без да отговаря на поклоните. Това, че влезлите в кръчмата войници пропаднаха като вдън земя, не го интересуваше ни най-малко. Той не обичаше неразрешимите въпроси и си ги обясняваше с волята на провидението. Ако беше спипал войниците — това щеше да стресне мнозина, а по-късно дори би могло да стане легенда и изложено с приличен стил, впоследствие би си заело мястото. Но когато се устреми след войниците, той не ги свари и това го засегна.

— Ще им покажа аз на тях — повтори той няколко пъти.

Едва след като прекоси няколко зали и мина покрай редица мраморни колони, лабрадорски маси, порцеланови вази с живопис и порфирови изделия, императорът отново навлезе в леката атмосфера на двореца и се върна към изходния пункт. Бе повикан генерал-адютант Клайнмихел.

— Ела, ела насам, миличък — каза императорът. Генерал-адютантът се затутка до вратата.

— Хайде де, приближи се — съвсем тихичко каза императорът.

Приближилият се генерал-адютант Клайнмихел бе оципан внезапно. Той бе изненадан толкова сполучливо и сръчно, че не му остана време да мръдне нито напред, нито назад и предостави ръката си на императора без ни най-малки възражения.

Чак когато настъпи обичайното повдигане, императорът пусна генерала и произнесе:

— Такива ми ти работи. Има да ги помниш тия стълбове.

Изобщо от заранта досега загубената бодрост се възстанови. Личеше си, че императорът е взел решение. След обедата той накара дежурещия на телеграфа офицер да излезе и лично изпрати на шефа на жандармите Орлов телеграма без обръщение и подпис:

„Свиня.“

В тази именно телеграма някои историци съзираха причината и зародиша на болестта, която по-късно вкарала граф Орлов в гроба. Както е известно, на старини графът започнал да си представя, че е свиня, което за пръв път проличало на един от парадните обеда в чест на граф Муравьов, когато внезапно поискал да му донесат копаня и казал, че в противен случай няма да яде, но дотогава щеше да мине още доста време.

Надвечер императорът взе окончателно решение.

— Ще им покажа аз на тях — каза той. Повика обер-полицаймайстора Кокошкин и на поверителен доклад го попита за резултатите от издирването. Издирването, както той очакваше, бе останало безрезултатно. Тогава императорът непосредствено преди вечерната молитва сложи на доклада резолюцията:

„Да се даде под съд акцизният откупвач, на когото принадлежи кръчмата, с прекратяване на патента му, а в случай че е замесен — с конфискация на имота му в полза на хазната.“

— Ще им покажа аз — произнесе той, — че в Русия още има самодържавие.

Кръчмата се оказа собственост на акцизния откупвач Конаки, живущ на Голяма морска улица. Още на другия ден той бе арестуван по обвинение в злостно стопанисване на принадлежащите му кръчми. Конаки беше дребен и скорошен човек. Само преди три години той пристигна от юг, където имаше собствена обширна винарска изба. С винарство се занимаваше от младини; беше наследствен винар. Знаеше как трябва да се мачка гроздето, какво да му се добави; разбираше ферментационните процеси. Въртеше голяма търговия. Когато се разхождаше в родния си юг из прохладната изба, усещаше вкуса на задоволството. Но неудържимо растящото му богатство го откъсна от тези мирни спомени. Той пристигна в Петербург, за да се поогледа, полека-лека взе да пуца корени, засели се с голямото си шумно семейство на „Голяма морска“, напоследък взе да се отраква в операциите — и на — посред бял ден, изневиделица — влезе в дранголника.

Впрочем не чак толкоз изневиделица. Разполагайки в лицето на младите Конаки-синове с оправни агенти по поддържането на питейните заведения, той само след два часа се научи за запечатването на кръчмата, представи си приблизителните размери на станалото и успя да се посъветва с няколко лица. Но все пак не можеше да очаква толкова бързо, мълниеносно лишаване от свобода. Щом вратата се затвори зад жандармите, които прибраха техния загубил ума и дума баща, Конаки-синове предоставиха на жените да плачат и да се тръшкат из обширните стаи, а те самите веднага се запътиха към Конногвардейския булевард при главния петербургски акцизен откупвач Родоканаки.

Докато Конаки беше още съвсем пресен и още понамирисваше на винарска изба, началото на Родоканаки беше далечно и забравено от всички. Известно беше, че е от Одеса, а и той самият обичаше да подчертава това.

Веднъж той се появи в Петербург, дребен на бой, с черен сюртук и риза с мека яка, и си купи място точно срещу кавалерийската казарма, което от страна на цивилен беше признак за смелост. Покани виден архитект и му поръча планове и чертеж за къща, само че къщата да не прилича на никоя от петербургските, а повече на южните разкошни къщи, като на италианците.

— Аз съм ангросист — поясни той.

Нареди да измайсторят над портата две черни мавритански глави с бели зъби и очи, постара се да обвие с бръшлян прозорците и си заживя. Бръшлянът бързо изсъхна, но Родоканаки преуспя в откупуването на винения акциз. Ако той се беше опитал да се слее по начин на живот и вкусове със заобикалящото го с.-петербургско население и с благородните лица, всички щяха да казват за него, че е грък, а може би дори „гръкос“. А сега всички му правеха посещения и казваха за него: ангросист, и той беше стопроцентов столичанин.

Той открито предпочиташе Одеса, нейните улици и постройки, житна борса и дори одеските алманаси слагаше по-горе от петербургските.

Имаше си свои вкусове.

Ламперията на стените направи от абанос. Навсякъде в къщата му се виждаше само абанос, махагон и орехово дърво. Мрамора не можеше да понася.

— Това е моят дом — казваше той. — Ако искам мрамор, ще ида да обядвам в Икономическия клуб и ще поискам от келнера менюто.

В Икономическия клуб, за председател на който го бяха избрали, от време на време играеше на карти с известни писатели и уважаваше измежду тях онези, които бяха печелили от него:

— Да ме вкара с две лоши на козова игра. Туй се казва човек!
За Пушкин смяташе, че е прехвален от рекламата.
Особено не харесваше „Евгений Онегин“, където за Одеса се казваше:

В Одеса прашна...

В Одеса кална...

Аз казах...

Аз исках да кажа ...

— Туй стихове ли са? — казваше той. А, общо взето, проявяваше интерес към поезията. Беше склонен да цени Бенедиктов:

На тази хубост ненагледна очарователната гръд...

— Туй се казва картина — съгласяваше се той.

Харесваше му освен това как този поет изобразява циганския табор и известната Матрьона, която лично бе слушал у Иля:

*А в „Тъмния лес“ Матрьонушка наша
налага, пердаши, кипи и дроби,
кипи и налага, дроби и пердаши,
и после надига се, скача, трепти.*

— „Трепти“ — туй се казва картина — заявяваше той.

И се произнасяше за поета:

— Него дори Канкрин го смяташе за много способен човек.

Най-много тук го задоволяваше, както се изразяваше той, акуратността на поета, която съзираше в тези стихове:

— Първо казва: налага, пердаши, кипи и дроби, объркано, а после вече подредено: кипи и налага, дроби и пердаши. Туй се вика човек.

Харесваше му големият размах, макар че той самият беше сдържан човек.

Така например измежду жените ценеше Жанета от Изкуствените минерални бани, която първа въведе такса за всяка ръка и всеки крак поотделно.

— Туй се вика жена — казваше той.

Но допускаше съществуването и на други.

Когато някой спомена пред него за покойната актриса Асенкова и я нарече светица, Родоканаки се съгласи:

— Туй е друго нещо. Туй е светица.

Но независимо от грамадните операции, които извършваше, той не беше никакъв отвлечен човек. Много бързо разбираше хората и за него не съществуваше понятието „човешка слабост“, а само „навик“.

Комбинациите си гласеше ноцем.

На нощната масичка до леглото му го чакаха стафиди, пури и вино. Той обмисляше плана си, дъвчеше стафидите, прокарваше ги с глътка червено вино за стомах, изпушваше една пура и заспиваше дълбоко.

Когато Конаки-синове, които имаха с него делови връзки, го посетиха, той най-напред им нареди да успокоят жените:

— Да не плачат и да си седят в къщи. Подир туй ги разпита за подробностите, някои от които си записа, успокои ги и им каза да си вървят.

В главата му още нямаше нито една мисъл. През нощта издъвка цяла паничка стафиди, изпи голяма зелена чаша вино и изпуши пурата си.

Състави предварителен план за действие и заспа.

На другия ден се разчу, че Родоканаки щял да даде разкошен бал, на който ще пее самата примадона, госпожа Шутц.

Родоканаки обикновено изграждаше комбинациите си върху навиците на нужните лица. Ако се усетеше нужда от някое определено лице с известни навици, то се поканваше да зачете с присъствието си обедната трапеза.

Нито мрамори, нито мундири; най-обикновено посещение в домашна обстановка. Разговорът през цялото време се въртеше около Карлсбад, Тальони, Жанета от Минералните бани, строежа на нов храм и конен манеж от архитект Тон, за голямата сума, загубена от барон Фиркс на карти в Икономическия клуб, за гигантските успехи на науката: за галванопластиката — всичко това според навиците на лицето; най-сетне за пурите „Водевил-Канонес“.

— Аз обичам „Трабуко“ — казваше Родоканаки.

Ако и гостенинът обичаше „Трабуко“, на другия ден му се изпращаха по лакей две сандъчета екстра качество.

Разговорът се водеше с понижен глас: Родоканаки беше внимателен и се отнасяше сериозно дори към въпроса за Жанета. За нейното благополучие се грижеше министърът на финансите и чрез темата на разговора един вид се изразяваше почит към събеседника. По линията на винения акциз Родоканаки се броеше за най-силен диалектик. Той се дразнеше, когато лакеят му докладваше за спешна работа.

— Няма ме в къщи — казваше той сдържано и без да го погледне.

А на раздяла се казваше каквото трябва и ако условията на заинтересованите лица бяха приемливи, всичко се уреждаше. Ако ли пък не, правеха се проучвания, запознанства, обходни действия и се издирваше по-важно и на всичко отгоре по-сговорчиво лице.

Всичко ставаше пред лицето на солидните дървени стени, на паркетите, старите килими и колекцията от китайски бронз и имаше

спокоен и дълбоко фундаментален, дори исторически вид. И наистина всеки предмет си имаше своя история — бирената халба беше подарена от княз Бутера в Карлсбад, а бронзът — от Китай.

— Ангросист — казваха с въздишка очарованите лица.

Тъй ставаше, когато трябваше да се оправи някоя ясна работа.

А когато работата по сфера на действието беше разпиляна или дори неуловима, когато предстоеше тепърва да се набележат лицата, да се напишат навиците им и да се долови моралният курс на деня, се даваше вечерен прием, бал. Най-голямо внимание се обръщаше на дамите и тук съществуваха прости, сигурни комбинации. През това време се учредяваха и разформираха наведнъж много комисии, комитети и пр., изплуваха нови хора и дамите бяха онази обща почва и тема, която обединяваше най-различните ведомства, загубили общ език. А висшите чиновници имаха непринудено държане.

За този път бяха свикани най-видните дейци от питейния бранш, един млад от правосъдието, един действителен от финансите, няколко чужди жени, литературата, карикатуристи.

Откъм външната страна балът мина сполучливо. Скованост нямаше, само пълно внимание към чина или заслугите. Лакеите разнасяха лимонада и газирана вода. Сервираха се пилета по неаполитански, пълпъдъци с хартиени флъонги, рохки яйца по метода на барон Фелкерзам. Родоканаки имаше чудесен готвач. Всяко ястие си имаше своята история: стридите бяха от Остенде, вината от Депре.

Досами бюфета от абанос седеше госпожа Родоканаки с рокля от тюл, жена на средна възраст, която обикновено се спотайваше във вътрешните стаи, а сега изпълняваше ролята на домакиня.

От питейните дейци дойдоха: с черен фрак Уткин, Лихарьов и барон Фитингоф (подставено лице). Уткин беше човек, който никога не падаше по гръб, но самолюбие то му беше причина да се озовава в двусмислени положения: натискаше се да става литератор. Даде пари за издаването на списание с гравюри, а там взе, че се появи карикатура срещу самия него. Лихарьов беше от московската школа, с дългопол кафтан, с усмихнато лице, подстриган като селянин. Барон Фитингоф беше подставено лице, тесни гащи.

Примадоната, госпожа Шютц, изпя руладата от „Idol mio“ [Идоле мой (итал.)] и веднага си замина, след като получи своето възнаграждение в плик.

Един поет издекламира стихотворение за най-новите танци:

*Да препуска бързото алегро!
Танцът упоява, туй го знам!
Кавалери, черни като негри,
дамите лове с буен плам!*

Една от чуждите жени го тупна с ветрилото си по ръката.
— Ах, как размаха Матрьона шапчицата си: „Улани, улани!“

— Поживейте малко у нас в Петербург, Клеопатра Ивановна, порадвайте се на това ежечасно прибавяне на ново изящество към предишното.

— Том Пус е лилипут, тук сте съвсем прав, но е и генерал. Бе му даден генералски чин. Ами да! Още лани.

— И изведнъж тя идва при мен: „А в Карлсбат всички шантонерки ходят с униформени кепета и бели мундири — там здравата ги стягат.“

— Звъни със звънче, яде с вилица. Когато го попитат на колко е години, излайва три пъти. Пише си името: „Емил“ и си излиза на задни крака.

— Тя му рекла: „Ваше сиятелство, ако не харесвате гласа ми, длъжен сте да уважавате телесните ми грации.“

— Сега коприната за дамите ще се прави от змийско биле. Вече се продават акции.

— Туй е друго нещо. Туй е змийско биле.

И въпреки всичко Родоканаки беше разтревожен.

Някои хора не дойдоха, чуждите жени и поетите надойдоха в повече, отколкото трябваше. Жанета от Изкуствените минерални бани, на която се възлагаха надежди пред вид на особената ѝ близост с министъра на финансите, беше заминала на гастроли. Правосъдието се извини с писмо, а тайният с мъглявите си приказки и студеното си държание накара останалите, от разните комисии, да почувствуват всеки служебни задължения. Прочутият уютен характер на Родоканакиевите приеми някак се промени. Развали се стилът. Една дама с масивно седалище се държеше явно неприлично. Литераторите пиха много. Усещаше се, че се е образувала тайна хладина, празнота и — изпитаният барометър — Панталеев от комисията се озърташе прекалено често и кисело.

Тръгнаха си по-рано, отколкото друг път. Тогава Родоканаки остави чуждите жени и карикатуристите да дояждат билетата и се оттегли неусетно в кабинета си с питейните дейци: Уткин, Лихарьов и барон Фитингоф (подставеното лице).

Последните му думи за вечерта бяха следните:

— Жив ли е Конаки, или не, мен не ме засяга. Един грък повече или по-малко. Но арестът — арестът е друга работа.

На другия ден министърът на финансите, тайният съветник Вронченко, прие съветника по Търговията Родоканаки.

Министърът беше пълен човек. Когато го назначаваше на служба, бившият министър Канкрин реши, че той „барута няма да изобрети“. Сега беше настъпило време, когато се търсеха именно такива министри. За него се говореше и че „бавно загрявал“. Това също му влезе в работа. След като стана министър, Вронченко показа отлични мъжки качества и склонност към шегобийство. Лафовете му ставаха популярни. Например, когато се съгласяваше, министърът казваше:

— То бе —

ако ли пък не:

— То не бе —

и смръкваше енфие.

Разправяха, че той по този начин парафразирал известната фраза на Хамлет: „To be or not to be“ — да бъдеш или да не бъдеш.

А, общо взето, той си беше напълно държавен човек, лично разбиращ цялата важност на финансите. Той прие Родоканаки студено, но учтиво.

— Моля, заповядайте, седнете тук, на канапето.

Родоканаки изложи целта на посещението си и изказа пожелание кръчмарката да бъде наказана най-строго, а Конаки — освободен, ако е възможно.

Министър Вронченко не се съгласи и дори се намръщи.

— Понеже сам си е виновен, *il est coupable*.

Родоканаки каза, че лицата, които се нагърбват с откупуването на акциза, не могат да отговарят за лицата, които посещават питейните заведения, и че Уткин, Лихарьов и барон Фитингоф очакват, че Конаки няма да бъде даден под съд.

— То бе — каза министърът и равнодушно смръкна енфие.

Тогава съветникът по търговията Родоканаки въздъхна и веднага след това добави, че не говори от свое име: той е друго нещо, защото отдавна е готов да си гледа старините и смята откупваческите операции за непосилни, но е принуден да събщи от името на гореспоменатите, та дори и от свое, на негово високопревъзходителство, че всички те имат намерението да учредят акционерен капитал по точенето на коприна, вследствие на което не могат повече да държат акциза и са принудени да се откажат.

— То не бе? — каза смаян Вронченко и подскочи на стола си.

— За душевно съжаление, ваше високопревъзходителство, то бе — каза с печална усмивка Родоканаки и се поклони за сбогом.

Вронченко дойде на себе си чак след излизането на Родоканаки.

— Какъв дявол ги е прихванал? Ил е фу [Il est fou (фр.) — той е луд] — каза той на случилия се в кабинета му секретар. — Каква дяволска коприна им е влязла в главата?

Но малко след това сам разбра, че в цялата тази работа коприната има само чисто формално значение и си спомни, че сумата на питейния акциз се равнява на двайсет милиона. А всички извънредни приходи едно на друго, на око, стигат, ако е рекъл господ, четирийсет. А извънредните разходи са направо неопределими и непреодолими.

Министър Вронченко се почувствува самотен. Той си зададе въпроса как ли би постъпил на негово място великият Канкрин и дори си направи сянка с длан, тъй като предшественикът му, страдайки от слабо зрение, през служебните часове винаги си нахлупваше на челото зелена козирка, която го предпазваше от светлината.

И понеже категорично не можа да намери отговор, Вронченко каза на секретаря си следната фраза, с която обрисова положението:

— Цялата съвкупност е една такава...

Отговорът не му идваше на ум.

След като наду бузи и изпухтя няколко пъти, той възстанови дишането си и реши, че са възможни промени.

Беше решил да посети някои от колегите си по министерски задължения, а до вечерта лично нищо да не предприема.

Както винаги се случва на обърканите хора, той се запъти право натам, където го чакаше провал: при министъра на правосъдието Панин.

Министърът на правосъдието се отличаваше с праволинейността си. Тъй като разбираше буквално принципа на непреклонността, той не прекланяше глава пред никого, с изключение на императора, и ако, да речем, му се случеше да изтърве носната си кърпа или очилата си, макар и да беше висок на бой, приклякаше, за да достигне нужната му вещ, без да навежда тялото си. Той се отличаваше с нравственост, преувеличени слухове за която бяха стигнали дори до чуждестранните дворове.

След като обясни на Панин същината на въпроса, Вронченко му изтъкна, че погледнато антър ну дьо [Entre nous deux (фр.) — между нас двамата], кръчмарят не може да оварди всички и за всички да отговаря, и го помоли за помощ:

— Понеже ни е спукана работата.

Панин му отговори най-откровенно:

— Винаги съм посрещал с най-топло чувство, любезни ми Фьодор Павлович, всяко ваше становище, отнасящо се до правосъдието. Уверявам ви, че виновниците ще бъдат наказани строго. В една просветена държава престъпление като гореописаното от вас не може да остане без наказание. Но ще положа всички старания, за да опазя спокойствието на вашето министерство.

Смръкна енфие и се отби при Левашов, но генералът правеше сутрешна гимнастика и от кабинета му се дочуваше:

— Раз! Два! Подскок!

Докато измореният кон го мъкнеше към Алексей Фьодорович Орлов, Вронченко се вкисна, отпусна се, почувствува, че времето се е променило, захванало е да се топи и че бакенбардите му са мокри, сякаш той никога не е бил министър.

Алексей Фьодорович Орлов го посрещна с постоянната си осанка на воин.

Първите произнесени от него фрази бяха енергични:

— Седнете! Какво има?

Но после, още от втората фраза на Вронченко, стана съвсем разсеян, през цялото време гледаше токовете си, извиваше на геврек края на акселбанта си и накрая каза с някакво странно изгрухтяване:

— Ако и да разбирам, че финансите са нужни, ама в кръчма е строго забранено да се ходи.

Когато излезе на улицата и завари там вече пълна лапавица и разкашкано топене на снега, Вронченко погледна осиротелия лазур, сам си каза:

— В оставка — и заповяда на кочияша:

— Закарай ме у дома.

На поредния си доклад пред негово величество Вронченко дълго събира кураж, после стана морав и докладва, че положението с операциите по откупуването на спиртния акциз е неблагополучно.

Той дълго се беше готвил за този доклад.

Императорът го прекъсна.

— Избърши си носа — строго каза той. Това можеше да се схване буквално, защото, когато биваше силно развълнуван, министърът наистина често и по много смъркаше енфие, тъй че неговите по-късни предположения, че в този момент му е била „увиснала капка“, може би бяха основателни. Но, от друга страна, това можеше да се схване като заповед за оставка.

Веднага след този доклад стана известно, че министърът на финансите тия дни щял да излезе в оставка.

Когато подочу, че Вронченко бил закъсал с откупуването на акциза, граф Клайнмихел изпадна в радостно настроение.

— Говедо — каза той, — нека поседи без милиони, говедото му с говедо, с милиони и баба знае.

А когато се разнесе слухът за оставката на Вронченко, окончателно се развесели.

— Излизал в оставка — каза той в разговор с любимеца си, директора на департамента за обществени сгради, — Нека излиза, говедото му с говедо.

Директорът също изяви радостта си, но добави, че сега с баланса и бюджета, изглежда, ще настъпи промяна.

— Каква промяна? — попита графът. — Откъде накъде?

Директорът му обясни, че акцизът отпада и това ще даде във финансовото ведомство една разлика от около двайсет и няколко милиона.

— Разбира се, че ще отпадне, нека постои без милиони говедото — каза графът, но начаса си спомни, че говедото ще излезе в оставка, а той, графът, ще остане.

Посъвещава се с тогова-оногова.

Привечер потъна в размисли и започна да крачи бързо из кабинета си.

На бюрото му бе сложена бутилка минерална вода, нещо, което грижливата графиня правеше винаги в такива случаи.

Изведнъж му бе станало ясно: щом отпадат милионите, няма да има с какво да се строят железопътни линии и мостове. Щом няма да има с какво да се строят, няма да се строят. Тоест изчезват най-напред предприемачите.

Граф Клайнмихел видя как пред него зина бездната на разорението.

Слуховете, които плъзнаха отведнъж и наведнъж, имаха особено злонамерен характер.

Разказваше се на ухо и с озъртане, че двама войници били застрашили живота на императора, но го спасило едно малолетно момче. Други пък, предимно измежду военните, ядосано възразяваха, че, напротив, младият безсрамник бил замерил със снежна топка императора, но един полицейски поручик го арестувал и сега нахалникът е хвърлен в Петропавловската крепост.

Оставката на министъра на финансите получи широка разгласа, макар още да не беше обявена. Причината беше, според общото мнение, скандалната Жанета от Изкуствените минерални бани.

В донесенията на френския аташе до неговото правителство работата се описваше по-точно. Група знатни откупвачи на акциза, нещо като *fermiers generaux* [фр. — генерален откупвач] от стария режим, *d'ancien regime*, във Франция, е предявила на правителството иск за петдесет милиона рубли; населението е в паника; министърът на финансите се е оттеглил от изпълняването на задълженията си и по цели дни стои у известната Жанета на улица „Мешчанска“. Срещу императора е било извършено покушение по време на лов (*oblava russe*).

Аташето пишеше: „*Aut nunc, aut nunquam*“ — сега или никога.

Той се бе затворил в кръга на семейството си. Чувството за семейно щастие му заместваше всички останали. В такива дни той държеше на чаената маса да се слага истински самовар и императрицата лично да налива чая. Той непрекъснато се шегуваше с по-младичките придворни дами и им разказваше един исторически случай от младините си: когато натовареният с възпитанието му кавалер го накара да напише съчинение на тема: „Военната служба не е единствената служба на дворянина, но има и други занятия“, императорът, който тогава карал петнайсетата година, дал след изтичането на час и половина празен лист хартия. При този разказ раменете на придворните дами потръпнаха.

Нито по време на чая, нито по което и да било друго време не се споменаваха за Варенка Нелидова.

Но състоянието на духа му не можеше да се нарече спокойно. Императорът, наред с всичко друго, притежаваше макар и застаряла, но силна натура, която си искаше своето. Това се отпечатваше и върху лицето му, което един придворен беше сравнил с еолова арфа, отразяваща всички движения на природата.

Но в държавно отношение той беше твърд. Когато Клайнмихел веднъж се опита да вметне в доклада си за един мост думата „финансиране“, направо го изгони.

След подиробедния сън бе организиран малък семеен вист на дребни суми; императорът на повече от двацет и пет копейки точката не играеше. Поканени бяха трима камерхери: двама млади и един стар. Негово величество повика с пръст една дребничка придворна дама, гърдите на която в този момент се изчервиха, и я направи своя съветничка.

Придворната дама, обзета от прекрасно оживление, усърдно го съветваше, а императорът постъпваше по свое усмотрение. Така например, въпреки нейните съвети, той веднага хвана асото, което, както всеки знае, във виста при асо, поп и три малки не е работа.

— Ваше величество — каза щастливата, но уплашена придворна дама, — но никой не прави така!

Императорът ѝ отговори внезапно сухо:

— Така правя аз.

— Ваше величество — каза с премалял глас придворната дама, — но общоприетата система на виста...

Императорът хвърли асото.

— La système Nicolas — каза той.

Младият камерхер забележимо преbledня, дълго избира карта, най-сетне избра — хвърли я — и загуби.

— La système Nicolas — повтори императорът.

Започна вторият робер. Играчите размениха местата си, за да може до края на вечерта всеки да има по веднъж за партньор императора.

Старият камерхер караше осемдесетте; той беше глух и не забелязваше около себе си нищо, дори женските очи. Той беше вгълбен в играта.

— La système... — започна императорът.

За една минута камерхерът с треперещи ръце би всички карти на императора.

Императорът сложи на масата трите загубени рубли и обърна гръб на играчите.

— Не съм достатъчно богат, за да играя на карти — рече той и пусна една усмивка под мустак. — Да се пренебрегне — неочаквано добави той, погледна строго всички играчи и излезе изпъчен от стаята.

Семейният кръг се разпадна. Стария камерхер втори път не го поканиха в двореца.

Същия ден надвечер бе получено известие за колебание на ценните книжа на борсата.

На Василевския остров близо до местопроизшествието били забелязани двама подозрително мълчащи студенти.

Един еснафин на Кузнецкия пазар предлагал да „драснат кибрита“.

И тримата бяха арестувани.

Бе нарушено уединението на Фадей Венедиктович Булгарин.

Това вече не беше онзи пращяц от живот и деятелност учен литератор, когото Петербург познаваше преди години. Но и сега се трудеше неуморно. Съвсем неотдавна го бяха избрали за член-кореспондент на специалната комисия по коневъдство и по случай новото си поприще започна да издава списание „Иконом“.

— Кончетата, кончетата са моята страст — казваше той.

За дългогодишната му дейност щяха да го произведат в чин действителен статски съветник.

От капиталните си произведения подготви за издаване „Победа от обеда. Очерци за нравите през XVII век“ и пристъпи към печатането им за своя сметка с гравирани на дърво рисунки.

Лятно време живееше на село, а зиме в просторната си петербургска квартира, където в надпревара с Греч беше си направил грамадна клетка колкото половин стая и държеше в нея пойни птички. Напролет отваряше прозореца и пущаше някоя от птичките на свобода, произнасяйки в същия момент стихотворението на покойния Пушкин:

На птица връщам свободата.

Това предизвикваше голямо струпване на хлапета, амбулантни търговци и съседи, които знаеха, че литераторът Вулгарни всяка година пуща по една птичка на свобода.

Обмисляше плана на спомените си. Когато разговаряше с млади литератори, твърдеше, че между него и Пушкин не е имало съществена разлика.

— И двамата винаги сме се старали да бъдем в услуга на началството. И добавяше:

— Само че на единия му провървя, а на другия — таратанци.

И накрая се навеждаше доверително към събеседника си и му казваше на ухото:

— Ама голям празноглавец беше. Сега Фадей Венедиктович бе посетен по важна работа. Дойдоха трима души: един полковник от специалния жандармски корпус, поручик Кошкул 2-ри и едно цивилно лице.

От Фадей Венедиктович се искаше и очакваше помощ като от редактор на „Северная пчела“, за да успокои духовете.

Фадей Венедиктович помоли поручик Кошкул 2-ри да опише подробно цялото произшествие и започна да мисли с перо в ръката. И тримата с неволно уважение наблюдаваха промените в лицето му, защото разбираха, че това е вдъхновение.

Фадей Венедиктович премигаше на парцали. Очите му бяха без мигли, с големи очила. Той започна да разсъждава на глас:

— Можем да си представим, че две бесни кучета са нападнали, а отрокът храбро... Не, не върши работа.

— Можем освен туй да си представим, че два вълка от съседните села случайно са се залутали... Вълците вършат работа, хем още как, това е романтично... А отрокът... не, не върши работа...

Всичко се оказваше неудобно и не вършеше работа по простата причина, че императорът беше образец за всичко. Така например една статия за това, как императорът е бил нападнат от две бесни кучета, а отрокът храбро им е оказал отпор, би била много прилична, но не вършеше работа: щом са нападнали императора, всеки друг ще го изпохапят не, ами оттатък.

Разказът за двата вълка от съседните села беше романтичен, но несъвместим с уличното движение. Заместването им с лисици лишаваше от смисъл намесата на отрока.

Внезапно погледът на Фадей Венедиктович се спря.

— Я, любезни ми, ще ви замоля — каза той на поручик Кошкул 2-ри, — имайте добрината да ми начертаете плана на произшествието. Ей на тази хартийка.

Поручик Кошкул 2-ри означи незастроеното място, караулката, питейното заведение, шейната на негово императорско величество.

— Реката, ако обичате — каза нетърпеливо Фадей Венедиктович.

Поручикът драсна отстрани реката с една черта.

Тогава Фадей Венедиктович изрисува зад чертата кръгче, а вътре в кръгчето сложи със замах една точка и написа „У“.

— Удавница — поясни той на нищо неразбиращия поручик Кошкул 2-ри, — в една дупка в леда.

Още на другия ден в „Северная пчела“ в рубриката „Народни нрави“ се появи фейлетон, озаглавен: „Детето чудо, или Спасяването на давещи се, възнаградено от монарха“.

В покрайнините на столицата (се разказваше там) една млада селска мома ежедневно вземала вода от една дупка в леда на река Голяма Невка. Изведнъж — прррас! Коварният лед се разчупил и се продънил под краката ѝ. Клетницата, не виждайки спасение отникъде, потънала във водата. Само от време на време тя издава проточен вопъл и гледа със сълзи на очи откритото небе. Но провидението!... Тя чува над себе си нечий глас — притичат ѝ се на помощ. Това бил един отрок, малолетният г-н Витушишников, живущ на 22-ра линия на Василевския остров с престарелия си баща, колежки регистратор Витушишников. В качеството си на дете той бързал за детските увеселения в Петербургската част, но щом чул жални вопли, подчинявайки се на гласа на сърцето си, се втурнал да окаже помощ на загиващата. Но неукрепналите ръце на отрока не били в състояние да удържат жертвата. И момата, и младият ѝ спасител като че ли еднакво изнемогвали. Но монархът, който в неуморните си грижи минавал наблизко, чул вопъла на невинността и подобно на великия си предшественик прострял десница за помощ...

Скоро след това спасените се топлели в караулката на градските стражари и животът им бил обявен извън всякаква опасност. Провидение!...

За ознаменуване на въпросния исторически ден не ще закъснее окачването на една паметна плоча на караулката на градските стражари — та да помнят далечните потомци.

Вземайки присърце съдбата на детето-чудо г. Витушишников, редакцията обявява събиране на доброволни пожертвования за закупуване на къща за него. С тази благородна грижа изяви желание да се нагърби г-н поручик Кошкул 2-ри, който ще се занимава с подписката в канцеларията на вестник „Северная пчела“.

Дадоха съгласието си да направят доброволни пожертвования: негово високоблагородие г-н Алякрински — 3 рубли сребърни; негово високоблагородие г-н Булгарин — 1 рубла сребърна; негово благородие г-н поручик Кошкул 2-ри — 1 рубла сребърна; съветникът по търговията Родоканаки — 200 рубли сребърни.

Пак там се записват абонати за изящното издание със 100 картинки на историческия нравоописателен роман: „Победа от обеда. Очерци за нравите през XVII век“. Съчинение на г-н Ф. В. Булгарин.

И все пак успокоение не настъпи.

Императорът чу името Родоканаки. Това беше ново, несрещано досега име. Императорът попита церемониалмайстора де Рибопиер. Винаги откровеният Рибопиер му отговори с честно недоумение. Той знаеше само две подобни имена: Родофиникин и Роле; последното, тъй като принадлежеше на музикант, не спомена в разговора. Между камерхерите не се намериха познаващи Родоканаки или желаещи да си признаят това. Наглед впрочем името беше гръцко.

Гръцкият посланик, приятел на Рибопиер, беше германец, знаеше само немски, бе родом от Бавария, ползуваше се с благоволенieto на крал Ото и изобщо не беше запознат с гръцките имена.

С много студен глас императорът внезапно попита граф Клайнмихел по време на доклада му:

— Какво е Родоканаки?

На граф Клайнмихел му се стори, че го подозират в нещо.

— Не знам, ваше величество.

— А аз знам — каза величеството.

Клайнмихел пребледня, но в действителност негово величество не знаеше кой е или, както се бе изразил, какво е Родоканаки.

Привечер той най-сетне можа да получи отговор. Родоканаки се оказа съвсем частно лице, откупвач на акциза, имащ смелостта да живее срещу кавалерийската казарма. Императорът повтори със скрито потръпване:

— Родоканаки!

Той беше се решил да прибегне до крайни мерки.

Повикан бе министърът на двореца. Императорът го накара да донесе ведомостите на разходите. След като ги прегледа, остана недоволен и въздъхна:

— Аз не мога да харча толкова пари. Махнете оттук тая папка.

Настоя да се намали броят на свещите в полилеите, с по две от всеки, което общо за двореца даваше икономия от свещи. Поиска да му покажат ежедневните обедни менюта, собственоръчно задраска бадемовия крем.

— Настоявам, чуваш ли, настоявам държавата да няма дългове — каза той, гледайки министъра право в очите.

Дворецът се стъписа.

Когато влезе в Аполоновата зала, императорът неочаквано заповяда да махнат статуята на Силен.

— Това е пиян грък — каза той.

Вечерта чуха една старинна фраза, която ги накара да пребледнеят:

— *Le sang coulera!* [(фр.) — ще се лее кръв!]

Родоканаки бе извършил постъпката си с надеждата, че работата скоро ще се проясни. Но той съвсем не се канеше да прекратява операциите по откупуването на акциза. Макар да запазваше всичките си навици и външно спокойствие, Родоканаки вътрешно беше неспокоен и дори загуби на карти в Икономическия клуб, Най-лошото беше, че в действията си той бе свързан с други лица. Много паянтови беше Уткин, който, според Родоканаки, беше готов да го продаде всеки миг. Лихарьов беше станал мълчалив, барон Фитингоф (подставеното лице) — прекалено фамилиарен.

Всичко това започна да се проявява и в още нещо: те, до един, включително и самият Родоканаки, като че ли си бяха плюли в устата, започнаха да добавят към името на Конаки по някоя ругатня:

— Когато диването Конаки още беше на свобода...

— Колко му струваше на тоя тъпак Конаки да се позамисли...

— Помните ли, в клуба, онзи път, когато простакът Конаки преяде с риба...

Тяхната жертва, направена заради една такава мизерна личност, започваше да се струва на самите тях смешна, глупава и напълно неуместна. И макар помежду си още да не отваряха дума за това, казваха на собствените си, та дори и на чуждите жени:

— Взехме си белята с тоя подлец Конаки.

Те дори преувеличаваха жертвата си, защото откупните операции не бяха прекратени, а имаше само словесни и отчасти писмени, наистина отишли доста надалеч действия. Колебанията на борсата ангажираха впрочем за известно време всичките им сили и въображение. Всички играеха на понижение, дори Конаки от затвора даваше указания на Конаки-синове кои ценни книжа да продават.

Всички питейни дейци безропотно изпратиха дължимите доброволни дарения в „Северная пчела“.

По въпроса Родоканаки каза:

— Туй е друго нещо. Туй е дете.

Нощем дъвчеше сушено грозде.

Съставяше комбинации.

Междувременно министър Вронченко, ако и да не беше пуснал котва в публичния дом на улица „Мещчанска“, както невярно донасяше френският агент, във всеки случай действително отделяше цялото си внимание и свободно време на Жанета от Изкуствените минерални бани, която вече се беше върнала от гастроли и бе пристъпила към изпълняване на служебните си задължения.

Тъй като не бе получил от историческата фраза насам точни инструкции, а, от друга страна, виждаше нежеланието на акцизните дейци да се примирят с прибирането на Конаки, тайният съветник Вронченко един вид увисна във въздуха и с тъпо равнодушие наблюдаваше колебанията на борсата.

Министерството на финансите, тъй да се каже, вършеше естествените си ежедневни нужди чисто механично, неодушевявано от нищо — чиновниците идваха и си отиваха, комисиите заседаваха, но духът беше се изпарил.

През този период на безпътица трескава дейност разви поручик Кошкул 2-ри. Подписката за купуване на къща за детето чудо вървеше добре. Негово благородие Мендтфон — 1 рубла сребърна, вдовицата г-жа N — 1 рубла сребърна, търговецът от 2-ра гилдия Мякин — 10 рубли сребърни.

И бъдещето му бе осигурено.

Бе харесана на Крестовския остров една малка къщичка и купена от жената, на която принадлежеше. Поканен бе художник, който украси покрива с резба, наподобяваща дантела, а капаците на прозорците изкусно зографиса с цветя в саксии и снопове. Стана тъкмо къщурка, която сякаш самата природа е определила за обиталище на инвалид, състарен на царска служба, а сега скромно възпитаващ сина си. С останалите пари поручик Кошкул 2-ри купи на малолетния г-н Витушишников барабан, та детето през свободното си време да може да се учи на барабанни трели. Барабанът беше отличен, звукът му имаше светъл и пронизителен тон. Всичко това бе съобщено на абонатите и читателите на „Северная пчела“ в рубриката „С.-петербургски произшествия“.

Най-много въртели създаде бащата, колежният регистратор Витушишников. Първо, той съвсем не се оказа толкова престарял, както се предполагаше. Освен туй се възпротиви на преселването си на Крестовския остров, където отсега нататък трябваше да изпълнява бащинските си задължения.

При това се позоваваше на доводи от такъв характер, че щяло да му е далеч да ходи на работа чак от Крестовския остров, че живеел на Василевския остров от седемнайсет години и т. н. На поручик Кошкул 2-ри му се наложи чак да му кресне. От друга страна, поручикът го съблазни с курника към къщата, където ще може да си отглежда кокошки.

След преместването си малолетният Витушишников се научи да барабани много сръчно сигнала „заря“. Веднага бе решено да го дадат в един от военно-учебните пансиони.

След това се разигра епизодът, за който споменава един историк.

Младите велики княгини съвсем случайно по време на разходка минавали с ландото си край къщичката, където живееше малолетният г-н Витушишников с престарелия си баща инвалид. Отрокът стоял до

портата, облечен с мундирчето на военно-учебния пансион, и щом зърнал преминаващите, забил барабана. Намиращият се там баща-инвалид поднесъл на великите княгини на просто блюдо, покрито с чиста кърпа с дантели, хляб и сол...

Освен това не бе забравена и караулката на градските стражари. На нея над самото прозорче се появи семпла бяла мраморна плоча със златни букви: „Император Николай I благоволи да удостои тази караулка с посещението в деня 12 февруари 184...-та година и да присъствува при сгриването на удавница“.

Граф Клайнмихел закъса. След като бе изгонен заради думата „финансиране“ и непозволително изтърва да се възползува от случая с въпроса за Родоканаки, той видимо се занемари. Едвам се насилваше да се избърсне, обрасна с червеникав пух. Слагаха му лапи, даваха му прахове за кашлица, непрекъснато му се повдигаше. Появиха се признаци за хемороидално състояние. От време на време електромагнетичният апарат приемаше слаби почуквания. Обзет от минутната надежда, че чука императорът, графът се втурваше в телеграфната стая, изблъскваше дежурния офицер, но апаратът замлъкваше. Не можеше да се разбере откъде иде това — от волята на императора или от действието на атмосферните колебания. На всичко отгоре беше обременен от задълженията си. Тъкмо по това време се решаваше трудният въпрос за железопътните тендери. Графът винаги беше смятал тендерите за особен вид морски лодки и сега абсолютно не знаеше какво ще ги прави на суша. А за тях трябваша големи суми.

Навестяващата графа негова сестра, стара мома, като виждаше брат си в такова окаяно състояние, го молеше да иде в протестантската църква да се помоли.

Графът ѝ отговори, че в протестантска църква няма да стъпи, защото Лютер е говедо.

— Православие, самодържавие и народност — каза той на потресената стара мома, — а Лютер е говедо.

Министерството на двореца обхващаше придворнодамската част. Императорската художествена академия, лова, духовенството и конезаводите. Завеждащият държавното коневъдство Левашов казваше с бърз шепот:

— Екстериорът, екстериорът и пак екстериорът, многоуважаеми господа! Какъв екстериор! Какви данни! Хълбоци!

Пруският художник Франц Крюге, когото специално бяха поканили от чужбина, за да рисува портрети, казваше за прочутата Фаворитка:

— Най-важни са краката: мършавостта на краката е признак за порода. Овална задница и прави хълбоци.

Опитната камерфрау Баранова определяше по следния начин състоянието и службата на придворните дами:

— Тамян. Готика, готика и пак готика. Усещате ли аромата?

Камерфрау Баранова учеше младите придворни дами на твърдост. В Петерхоф, в къщичката на императрицата, където тя се отбиваше понякога, беше извънредно влажно, от стените капеше вода. Къщичката приличаше повече на малък античен храм, но беше построена на миниатюрно островче насред езерото, което на времето представлявало блато.

В това езеро беше сложена гипсова статуя на девойка, която водите плискаха до кръста. Когато някоя придворна дама се оплачеше от влагата, камерфрау я хващаше за ръката и ѝ сочеше статуята:

— Учете се от нея — казваше тя.

Императорът украси къщичката с различни предмети от античен характер. Бяха направени точни копия на кандилата, открити при разкопките на езическия град Помпей, засипан от пепел скоро след рождеството Христово. За всеобщ скандал всички кандила се оказаха с крайно двусмислен вид и подтикваха към неопикуемо сравнение. На придворните дами им бе забранено веднъж завинаги да мислят за това,

а по призиването си те дори не можеха да знаят за обектите на сравнение.

Камерфрау Баранова им обясни кандилата.

— Това е готика — каза тя, — това е наистина още езическа готика, но все пак готика.

Храмът, който императорът заповяда да му построят в Александрия, неговата петерхофска вила, „мъничкото храмче“, както го наричаха, беше чиста готика и не приличаше на шкембестите куполи. Когато сочеше стреловидните прозорци и каменните дантели и бастички по ъглите, камерфрау Баранова казваше:

— Учете се от тях.

Придворните дами бяха изпълнени с някакъв ефирен стремеж и сутрин си разказваха сънищата. Те се отличаваха с голяма чувствителност и долавяха и най-неясните намеци. Бяха завладени от фантастиката. Мис Радклиф беше техният морален катехизис.

— Магнетизмът, магнетизмът, о, този магнетизъм! — казваха си те.

Откакто се скараха императорът и Нелидова, всичко бе обзето от необикновено вълнение. Причакваха се по ъглите и многозначително си стискаха скришом ръце. Разменяха си погледи. Групираха се партии, между които се водеше незабележима за външните хора война. Почти всички престанаха да спят, почти на всички им се присънваше ту императорът, ту Варенка Нелидова. На една от придворните дами ѝ се яви сянката на Мария-Антоанета. На друга придворна дама ѝ се яви насън император Александър I и ѝ каза: „Аз съм“ — но не се знаеше точно какво ли трябва да значи това.

Междувременно самата Варенка Нелидова, която при разрива с императора бе демонстрирала неподозирана от никого смелост, веднага подир разрива падна духом. Но си умираше от страх при мисълта, че трябва да се яви лично или да почука по електромагнетичния апарат.

На сутринта най-неочаквано стана чудо.

Дойде един безкрайно обикновен наглед човек с шаячна дреха и донесе плик, в който имаше двеста хиляди рубли кн. На плика пишеше: „A M-lle Nelidoff“ [фр. — За г-ца Нелидова]. Освен парите в него се намери и една бележка: „За детския приют. Съветник по търговията Р.“ Попитаха човека не му ли е казано да съобщи нещо устно, с думи. Човекът каза, че ще е благодарен, ако се помолят за затворниците и си отиде, оставяйки всички в недоумение.

При кого да иде, на кого да съобщи, с кого да се посъветва за парите?

Още имаше живи отломки от старите поколения придворни дами, които помнеха епохата на Мария Савишна Перекусихина. Но макар врили и кипели, тези ветеранки бяха глухи или слепи, не знаеха нищо за магнетизма и употребяваха убийствени конногвардейски думи.

Имаше придворни дами от епохата на предходното царуване, която между придворните дами се наричаше епоха на Мари — по името на Мария Антоновна Нарийкина, но те тънеха в пълна забрава и когато стъпеха в двореца, от вълнение вървяха ситно като малки момиченца.

След туй вече по времето на новия император, имаше първо епоха на маскарадите, когато той се сливаше със страната и благоволяваше да задиря милостиво дами от третото съсловие, а подир нея дойде епохата на разнообразието.

С камерфрау Баранова можеше да се говори за чудеса, но за пари беше неуместно.

Нямаше с кого да се посъветва.

Нелидова отиде при граф Клайнмихел. Граф Клайнмихел и жена му, кавалерствена дама, роднина на Нелидова, изпаднаха в силно вълнение. Графът се разтрепера, като че ли го беше хванал електромагнетичен ток.

— Двеста хиляди — повтаряше той. — За малолетните бедни! Толкоз пари са много за тях.

Преди всичко той попита Нелидова за кой приют става дума в бележката. Но и Нелидова не знаеше. Тогава кавалерствената дама прегледа списъците на всички съществуващи приюти и установи, че Нелидова наистина е член-покровителка на един дом за малолетни бедни.

Не се посочваха нито адресът, нито размерите на това учреждение; Варенка Нелидова никога не беше стъпвала в него.

Граф Клайнмихел я посъветва да приеме парите, а за приюта да направи проучвания.

— Парите да се приемат незабавно — каза той на Нелидова — и без никакво протакане да започнат молитвите за затворника.

— За кой затворник? — ужасена попита Нелидова и зажумя.

— За онзи... — каза графът — за говедото... за акцизния откупвач.

И графът доста свързано разказа, че в затвора лежи едно говедо откупвач, което трябва на всяка цена да бъде пуснато, инак всичко е загубено. С прегракнал шепот той заяви на дълбоко трогнатата Варенка Нелидова, че тя може да стане спасителка на държавата, втора Жана д'Арк.

И графът издаде нареждания.

Адресът на приюта за малолетни бедни бе издирен. Щатният управител на дома бе повикан. Още същия ден дечицата се заловиха да унищожават с мокър парцал миризмата на кисело зеле. В чест на покровителката бе уреден бал. Вечерта дечицата преминаха доста точно, с учебна крачка през скромния, току-що варосан салон на приюта, а после с помощта на щатния управител пяха кантатата „Гърмят и светят небесата“ и палуваха.

Вечерта успокоението се върна при нея.

Припомняйки си детската учебна крачка и кантатата, тя заспа.

На другия ден посети кавалерствената дама. Графът, който беше обзет от обичайния си припадък, от заранта ходеше по пантофи. Изведнъж откъм кабинета му се дочу отчетливо и ясно тракане.

Тракаше електромагнетичният апарат.

Силната натура на императора не беше издържала напрежението. Той тракаше без прекъсване, настоявайки придворната дама Варвара Аркадиевна Нелидова да се яви незабавно в двореца. Измъкването под предлог на болест се изключваше предварително.

Граф Клайнмихел се закопча пред апарата чак догоре и шляпна с пантофите си.

— Слушам, ваше величество — тихо каза той.

— Бързо! — изписа апаратът.

Графът влезе с военна стъпка при дамите и просълзен каза на придворната дама Нелидова:

— Вика ви.

След потеглянето на Нелидова, още преди да донахлузят ботушите на графа, апаратът отново заграка.

— Потегли — телеграфира графът и тракна с токове.

— Юначага — отговори му императорът по система Nicolas.

Графът начаса заръча да повикат берберина да го обръсне.

Понякога само за едни нищо и никакви десет минути се решават извънредно сложни исторически въпроси.

Варенка Нелидова отново се подчини на дисциплината. Скромната, дори сурова обстановка на походния, боен кабинет на императора придаде на сцената на одобряването им особена многозначителност.

— Простете — каза тя.

— Простих — отговори императорът.

— На акцизния откупвач — неочаквано каза тя.

Навън, зад стените, протичаше животът на неговата столица, тук — животът на сърцето му. По улиците на столицата, вдигайки високо краха, маршируваха гвардейските полкове; работеха се симетрични проекти; полковник инженер Дестром строеше мостове над Нева. Финансовите колебания бяха на привършване. За утрешния обед ще може да разреши бадемовия крем. Свободно, свободно!

Мнозина бяха озадачени от внезапното освобождаване на акцизния откупвач Конаки, родом от град Виница, живущ на Голяма морска улица, в къщата на търговеца Корзухин, обвинен в подстрекаване към пиянство на редници от лейбгвардейския Егерски полк.

Историкът от юридическата школа се колебаеше на какво да отдаде факта, че никой, дори в министерството на правосъдието, не се е досетил, че самото наличие в кръчмата на отделна стая е било вече противозаконно, и по такъв начин арестуването на Конаки и затварянето му в килията за подследствени е било строго законен акт.

Психологическата школа, анализирайки състоянието на императора, приписа всичко на внезапните прояви на характера му.

Вицедиректорът Игнатов, когото граф Клайнмихел наричаше говедо и по-късно я го е обидил по някакъв начин, я го е прескочил при повишение или раздаване на ордени, остави мемоари, в които заявява, че императорът се е уплашил от борсовите колебания и е отстъпил пред Конаки, че прощението на придворната дама Нелидова тъкмо поради туй е било уважено толкова бързо, че императорът с нетърпение бил очаквал удобен начин за ликвидиране на инцидента.

Работата беше къде-къде по-проста.

Първо, откъде може да е знаело така нареченото „говедо Игнатов“ за тая работа? Освен туй, ако си струва да говорим за някого, то ще е за Родоканаки, а съвсем не за Конаки. Конаки беше най-нищожен човек и се видя принуден дори да отсрочи с цяла година компенсирането на разноските, направени от Родоканаки по неговото дело. А и самият Родоканаки беше частно лице, не служеше никъде и дори само поради тази причина, както изтъкваха историците от юридическата школа, не може да е имал влияние върху държавните работи.

Той беше ангросист, акцизен откупвач — и нищо повече.

Работата се обяснява с това, че императорът, както често му се случваше, просто сам прекрати въпроса.

Финансите временно бяха оставени настрана, той не желаше да се занимава повече с тях. Дори самата тази дума се пропусчаше в докладите. Свещите бяха запалени, на трапезата пак започна да се поднася бадемов крем. Негово величество задраска от сърцето си целия този въпрос. Вронченко пак пристъпи към изпълняване на задълженията си. Митницата продължи да действа.

Може в дълбините на душата си императорът дори да е съжалил затворника Конаки и напълно да се е удовлетворил от изпращането на престъпната кръчмарка на каторжна работа. Освен това, съобразно с неговите рицарски схващания за мъжките му задължения, той направо не можеше да изневери на едно обещание, дадено на жена в такъв миг.

След два дена господин Родоканаки даде раут със сто куверта.

Примадоната госпожа Шутц, с мъжки костюм, за пръв път изпълни триумфалния марш от новата опера на г-н Майербер „Пророк“.

Парижки магнетизатор магнетизира рядък медиум. Медиумът изпълняваше всички желания на гостите.

Животът на малолетния Витушишников бе описан в един от броевете на „Четиво“: „Детинството на сто прочути мъже“, издавано по онова време от магазина за живописни книги на Андрей Иванов, на Невския проспект, в къщата на Петропавловската църква: херцог Уелингтън като дете, Фултън като дете, граф Клайнмихел като дете, Детето-чудо. Последният именно брой съдържа животоописание и пълен апотеоз на малолетния Витушишников. Живущите в провинцията плащаха за изпращането според теглото и тарифите на пощенските такси. Поръчките се изпълняваха с най-близката заминаваща поща.

По-нататъшният му живот е изцяло свързан с историята на военно-учебните пансиони, след това на 5-и Апшеронски, носещ името на негово величество краля на Прусия, полк и най-сетне с Външното отделение на с.-петербургската полиция (пристав на 3-та част). Но това вече спада към времето на полицаймайстер Бларамберг.

Още в 1880 година военният историк С. Н. Шубински, редактор на „Исторически вестник“, посетил историческата караулна с намираща се в много добро състояние паметна плоча. Можал дори да завари жив същия онзи стражар. Бодрият старец седял до масата, на която била сложена гаванка с нарязан хляб и отговаряща на простия му вкус настойка от водка и липови пъпки.

— Помня го, ваше сиятелство, как да не го помня — един такъв оперен, напет. Гледам го, че върви. А после взе да се разпорежда.

— Ама той нали е бил още дете? — попитал историкът.

— Не — отговори му старецът, — какво ти дете, един такъв оперен. Само такъв чин му бяха дали — малолетен. Служеше като малолетен в свитата на самия император. Тъй го водеха.

— А самата случка спомняш ли си я? — попитал историкът.

— И случката — отговорил му старецът. — И на случката съм очевидец. Гледам — кой ли приближава? Мале мила, императорът. Закачих си на врата ей тоя медал. Чакай, не тоя — тоя ми го дадох

баш за тая случка, — друг си закачих. Излизам, стоя, чакам. Изведнъж — като ми задуха една фъртуна право в лицето. Викам си: ама туй наистина ли ще е негово императорско величество? Тъй излезе. „Какво, вика, правиш?“ — „Вас, викам, охранявам, ваше императорско величество.“ А подир туй стана и случката. Едно малко дете се удави.

— Но това май че не е било така, това се опровергава — казал историкът Шубински. — А императора помниш ли го?

— Помня го — отговорил му инвалидът. — Видях го, както сега вас гледам. Беше със сив походен сюртук. И шинелът му беше разкопчан. Императорът... Ами да... Правеше посещения... По негово време имаше война с турците...

Издание: Юрий Тинянов. Разкази. Народна култура, София, 1977, с. 219–296.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.